

Dr. Darius PRANKA

Lietuvos teisės instituto

Baudžiamosios justicijos tyrimų skyriaus

mokslo darbuotojas

Ankštoji g. 1A, LT-01109 Vilnius

BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS UŽ NETEISĖTĄ DISPONAVIMĄ NARKOTINĖMIS AR PSICHOTROPINĖMIS MEDŽIAGOMIS PRAKTINĖS PROBLEMOS IR TEISINIO REGULIAVIMO TRŪKUMAI

Tyrimu siekiama identifikuoti ir išanalizuoti esamo teisinio reguliavimo ir baudžiamojo įstatymo, susijusio su neteisėtu disponavimu narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, taikymo praktines problemas bei pateikti siūlymus dėl konkrečių teisės normų tobulinimo. Straipsnyje apžvelgiamos nusikalstamų veikų, susijusių su neteisėtu disponavimu narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis, dalyko ir jo kiekio nustatymo problemos teismų praktikoje – kaip pavyzdys pateikiamas narkotinių medžiagų pėdsakų teisinis įvertinimas. Tyrime daug dėmesio skiriama baudmių skyrimo už nedidelio kiekio narkotinių ar psichotropinių medžiagų kontrabandą teismų praktikos analizei. Taip pat straipsnyje analizuojama baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą disponavimą narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis užsienio valstybėse.

ĮVADAS

Didžioji dauguma pasaulio valstybių yra pripažinusios nemažai tarptautinių konvencijų, kurios buvo sukurtos ir priimtos Jungtinių Tautų (toliau – ir JT). Teisės mokslininkai linkę šias valstybes skirstyti į dvi grupes. Pirmajai grupei priklausytų valstybės, besilaikančios griežtos prohibicionistinės politikos, formaliai „atitinkančios“ JT konvencijų reikalavimus, nepaisant to, kokių socialinių problemų tai sukelia (pvz., didelis įkalintų asmenų už nusikaltimus, susijusius su narkotikais, skaičius ar neadekvačios laisvės atėmimo bausmės). Kitai grupei priskirtinos valstybės, vykdančios liberalesnę narkotikų kontrolės

politiką¹. Lietuva yra ratifikavusi visas pagrindines JT konvencijas narkotikų kontrolės srityje: 1961 metų Bendrąją narkotinių medžiagų konvenciją, 1971 metų psichotropinių medžiagų konvenciją ir 1988 metų konvenciją „Dėl kovos su neteisėta narkotinių priemonių ir psichotropinių medžiagų apyvarta“. Šie tarptautiniai įsipareigojimai kartu su atitinkamais Europos Sąjungos dokumentais nustato juridinius rėmus Lietuvos nacionalinei narkotikų kontrolės politikai².

Lietuvos narkotikų kontrolės politika, sprendžiant iš politinio pobūdžio dokumentų, yra orientuota į griežtas kontrolės priemones. Tai atsispindi ir nuo 2017 metų įsigaliojusiam Administracinių nusižengimų kodekse (toliau – ir ANK), kur nebeliko administracinės atsakomybės už nedidelio kiekio narkotinių ar psichotropinių medžiagų įsigijimą ir laikymą savo reikmėms. Toks pasirinkimas kelia pagrįstų abejonių, nes šio straipsnio autorius dar 2013 metais siūlė visiškai priešingą minėto teisinio reguliavimo keitimą: buvo siūloma panaikinti baudžiamąją atsakomybę už nedidelio kiekio narkotinių ar psichotropinių medžiagų gaminimą, įsigijimą, perdirbimą, laikymą, gabenimą ir siuntimą, kartu pakeičiant tuo metu galiojusio Administracinių teisės pažeidimų kodekso 44 straipsnio 1 dalį, ten perkeliant dar nesančias alternatyvias veikas: gaminimą, perdirbimą, gabenimą ir siuntimą³. Vartojimą savo reikmėms švelniau traktuoti buvo siūloma ne tik mokslo darbuose, tačiau ir oficialiuose JT konvencijų komentaruose. Atsižvelgiant į baudžiamosios teisės, kaip *ultima ratio* priemonės, pobūdį, prieš kriminalizuojant kokią nors veiką, tikslinga pasverti tokio veiksmo galimą naudą bei kaštus, pagrįsti, kokiu tikslu tai yra daroma ir ar negalima to tikslo pasiekti renkantis švelnesnes priemones⁴. Šiuo atveju to padaryta nebuvo, priešingai – nueita lengviausiu ir šiuolaikinėje Lietuvos politikoje populiariausiu keliu – geriau ir paprasčiau, politiškai patogiau veikas kriminalizuoti nei dekriminalizuoti.

Tokiame baudžiamosios politikos kontekste tikslinga atlikti Lietuvos ir kitų valstybių baudžiamųjų įstatymų ir teismų praktikos analizę, siekiant įvertinti Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – ir BK) griežtumą ir bausmių už disponavimą narkotinėmis medžiagomis proporcingumą.

¹ *Lankauskas M.* Jungtinių Tautų narkotikų kontrolės mechanizmas ir naujausios narkotikų politikos tendencijos dėl disponavimo narkotikais savo reikmėms pasaulyje bei Lietuvoje. Mokslo studija. Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2017.

² Ten pat.

³ *Pranka D.* Nusikalstamos veikos ir administracinio teisės pažeidimo atribojimo problemos: teisės pažeidimai, susiję su disponavimu narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis // *Jurisprudencija*, 2013, Nr. 20(4), p. 1510–1523.

⁴ *Lankauskas M.*, 2017.

Autorius straipsnyje analizuoja bausmių už nedidelio kiekio narkotinių ar psichotropinių medžiagų kontrabandą skyrimo ypatumus, pateikia nepagrįstų kaltinimų disponuojant narkotinių medžiagų pėdsakais pavyzdžių. Taip pat tyrime keliami klausimai dėl esamo teisinio reguliavimo trūkumų ir teikiami siūlymai dėl baudžiamojo įstatymo tobulinimo, apžvelgiama užsienio valstybių teismų praktika ir įstatymai, numatantys bausmes už neteisėtą disponavimą narkotinėmis medžiagomis.

Tyrimo aktualumas. Teisės mokslininkai kiek anksčiau yra skyrę nemažai dėmesio baudžiamosios atsakomybės už neteisėtą disponavimą narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis teorinėms ir praktinėms problemoms. Vienas pirmųjų ryškesnių teisės šaltinių būtų E. Gruodytės 2004 metais išleista monografija, kurioje autorė gana detaliai ir plačiai nagrinėjo su narkotikais susijusius baudžiamosios atsakomybės aspektus⁵. Kiti autoriai kiek siauresne apimtimi taip pat analizavo šią temą: E. Latauskienė nagrinėjo narkotikų teisinį reguliavimą tarpukario Lietuvoje⁶, A. Gutauskas – nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, teismų praktikos tendencijas⁷, J. S. Pečkaitis – neteisėtų veiksmų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, baudžiamąjį teisinį vertinimą⁸. Šiai temai dėmesio skyrė ir šio straipsnio autorius, išsamiai analizavęs tuo metu itin aktualią baudžiamosios ir administracinės atsakomybių atribojimo problemą⁹.

Vis dėlto pastaruosius kelerius metus jokie moksliniai tyrimai šioje srityje nebuvo atliekami. Tačiau net ir nepaisant kiek anksčiau jau padarytų tyrimų šioje baudžiamosios teisės srityje, atsižvelgiant į gana gausų šios kategorijos baudžiamųjų bylų kiekį ir kylančias praktines problemas, teisinio reguliavimo ypatumus, autoriaus nuomone, pasirinkta tema tebėra aktuali ir reikalaujanti naujo mokslinio žvilgsnio bei analizės.

⁵ *Gruodytė E.* Narkotikai ir baudžiamoji atsakomybė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004.

⁶ *Latauskienė E.* Narkotinių medžiagų ir su jomis susijusių nusikaltimų tyrimo tarpukario Lietuvoje bendroji charakteristika // *Jurisprudencija*, 2000, Nr. 18(10).

⁷ *Gutauskas A.* Nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, kvalifikavimo ypatumai teismų praktikoje // *Jurisprudencija*, 2013, Nr. 20(2).

⁸ *Pečkaitis J. S.* Neteisėtų veiksmų, susijusių su narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis, baudžiamasis teisinis vertinimas pagal 2000 m. baudžiamąjį kodeksą // *Jurisprudencija*, 2003, Nr. 45(37).

⁹ *Pranka D.* Nusikalstamos veikos ir administracinio teisės pažeidimo atribojimo problemos: teisės pažeidimai, susiję su disponavimu narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis // *Jurisprudencija*, 2013, Nr. 20(4).

Tyrimo tikslas – identifikuoti ir išanalizuoti esamo teisinio reguliavimo ir baudžiamojo įstatymo, susijusio su neteisėtu disponavimu narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis (BK 259–260 straipsniai), taikymo praktines problemas bei pateikti siūlymus dėl konkrečių teisės normų tobulinimo.

Tyrimo objektas – nusikalstamų veikų, numatytų BK 259–260 straipsniuose, kvalifikavimo ir įrodinėjimo aspektai, kylantys teisėsaugos institucijų praktinėje veikloje, taip pat baudžiamosios atsakomybės už šių nusikalstamų veikų padarymą proporcingumas ir pagrįstumas.

Tyrimo taikomi metodai: loginis, sisteminis, sintezės, dokumentų analizės ir apibendrinimo.

I. NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ, SUSIJUSIŲ SU NETEISĖTU DISPONAVIMU NARKOTINĖMIS AR PSICHOTROPINĖMIS MEDŽIAGOMIS, DALYKO IR JO KIEKIO NUSTATYMO PROBLEMOS TEISMŲ PRAKTIKOJE

BK 259–260 (kaip ir BK 261, 263 bei 264) straipsniuose nurodytų nusikalstamų veikų dalykas yra narkotinės ar psichotropinės medžiagos. Pagal BK 269 straipsnio 1 dalyje pateiktą narkotinių ir psichotropinių medžiagų išaiškinimą, XXXVII skyriuje nurodytos narkotinės ir psichotropinės medžiagos yra medžiagos, įtrauktos į Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos patvirtintus narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašus (toliau – ir Medžiagų sąrašai). Sprendžiant, ar disponuota medžiaga yra nusikalstamos veikos dalykas, vadovaujamosi Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2000 m. sausio 6 d. įsakymu Nr. 5 „Dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašų patvirtinimo“ (toliau – ir Įsakymas dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų sąrašo) ir vėlesniais jo pakeitimais bei papildymais, kuriuose nurodytos medžiagos (gamtinės ar sintetinės) laikomos narkotinėmis arba psichotropinėmis. Kasacinės instancijos teismo jurisprudencijoje tokio nusikalstamos veikos dalyko aiškinimo taikymo praktika nuosekli, nagrinėtose bylose narkotinės ir

psichotropinės medžiagos apibrėžiamos atsižvelgiant į BK 269 straipsnio 1 dalyje pateiktą šių medžiagų sąvoką¹⁰.

Tiek nustatant narkotinių ir psichotropinių medžiagų dalyką, tiek ir jų kiekį, vadovaujasi Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos patvirtintomis rekomendacijomis. Įgyvendinant BK 269 straipsnio 2 dalies nuostatas, priimtas Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. balandžio 23 d. įsakymas Nr. V-239 „Dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų nedidelio, didelio ir labai didelio kiekio nustatymo rekomendacijų“ bei vėlesnės šio įsakymo redakcijos (toliau – ir Rekomendacijos). Šiose rekomendacijose nurodyti narkotinių ir psichotropinių medžiagų nedidelis, didelis ir labai didelis kiekiai yra rekomendaciniai, todėl tais atvejais, kai nežymiai viršytas jose nurodytas tokių medžiagų kiekis, teismai, įvertinę visas bylos aplinkybes (medžiagų svorį, apimtį, jų poveikio žmogui ypatybes ir kt.) ir nurodę savo sprendimo motyvus, gali peržengti lentelėse nustatytas ribas pripažindami mažesnę kiekį¹¹.

Peržvelgus kelias dešimtis teismų nuosprendžių šios kategorijos bylose autoriui nepavyko rasti nė vienos baudžiamosios bylos, kurioje priimant galutinį sprendimą būtų nukrypta nuo Rekomendacijose nustatytų dydžių. Todėl galima teigti, jog ši apžvalgoje nurodyta ir teismui tam tikros laisvės suteikianti taisyklė praktiškai iš esmės nėra taikoma. Teismai, nustatydami narkotinių ir psichotropinių medžiagų kiekį, iš esmės visais atvejais vadovaujasi Rekomendacijomis.

Nustatant neteisėto disponavimo narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis faktą paprastai reikia nustatyti, kokia konkrečia medžiaga buvo disponuojama, bei nustatyti tikslų jos kiekį. Šios aplinkybės nustatomos atliekant specialų tyrimą ir pateikiant specialisto išvadą. Būtent specialisto išvada ir tampa pagrindu spręsti klausimą dėl disponavimo konkrečiu kiekiu vienos ar kitos draudžiamos medžiagos.

Vis dėlto praktikoje neretai pasitaiko atvejų, kai nustatomas ne tikslus disponuojamos medžiagos kiekis, tačiau nurodomas tik jos pavadinimas bei padaroma išvada, kad ant tyrimui pateikto objekto yra tik šios medžiagos pėdsakų.

Štai, pavyzdžiui, Vilniaus miesto apylinkės teismui buvo pateiktas prokuroro pareiškimas dėl teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo, kuriame vienas iš kaltinamųjų K.M. buvo kaltinamas pagal BK 259 straipsnio 2 dalį dėl to, kad jis neteisėtai, neturėdamas tikslo

¹⁰ Teismų praktikos nusikalstamų veikų, susijusių su neteisėtu disponavimu narkotinėmis, psichotropinėmis medžiagomis ar pirmos kategorijos šių medžiagų pirmtakais (prekursoriais) (BK 259–261, 263–264, 266 straipsniai), apžvalga // Teismų praktika, Nr. 40, 2013.

¹¹ Ten pat.

parduoti ar kitaip platinti, įgijo ir laikė nedidelį kiekį narkotinių medžiagų, t. y. tiksliai ikiteisminio tyrimo metu nenustatytu laiku ir vietoje, neteisėtai, turėdamas tikslą suvartoti pats, iš ikiteisminio tyrimo metu nenustatyto asmens įgijo narkotinę medžiagą – kanapes (antžemines dalis), kurias laikė prie savęs trintuvėje, kol policijos pareigūnai automobilyje, keleivio pusės priekinės sėdynės daiktadėžėje, rado šią trintuvę su kanapių (antžeminių dalių) pėdsakais. Tokiais savo veiksmais K. M. buvo kaltinamas padaręs baudžiamąjį nusižengimą, numatytą BK 259 straipsnio 2 dalyje¹².

Reikia pažymėti, kad šiuo atveju K. M. prisipažino padaręs minėtą nusikalstamą veiką, sutiko su prokuroro siūloma bausmės rūšimi ir jos dydžiu (bauda) bei su tuo, kad jo atžvilgiu būtų priimtas teismo baudžiamasis įsakymas. Vis dėlto šiuo atveju teismui kilo abejonių dėl K. M. inkriminuojamos nusikalstamos veikos padarymo, todėl teismas, vadovaudamasis Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – ir BPK) 423 straipsnio 1 dalimi, priėmė nutartį perduoti bylą nagrinėti teisiama jame posėdyje. Toks sprendimas buvo motyvuotas tuo, jog baudžiamosios bylos aplinkybės, reikšmingos kaltinamojo K. M. veikos tinkamam kvalifikavimui, nėra pakankamai aiškios ir kilusias abejones galima pašalinti tik nagrinėjimo teisme metu.

Išnagrinėjęs baudžiamąją bylą, teismas K. M. išteisino. Nuosprendyje buvo pažymėta, kad konstatuojant, jog asmuo neteisėtai disponavo psichotropinėmis ar narkotinėmis medžiagomis, būtina įvardyti, kokios tai medžiagos, nustatyti tikslų jų kiekį. Nustatant tokių medžiagų rūšį, pavadinimą, savybes, kiekį, be kitų įrodymų, byloje turi būti specialisto išvada arba ekspertizės aktas. Tačiau tyrimo metu nebuvo nustatytas šios medžiagos kiekis ir kitos savybės, todėl nėra nustatyta, kokį kiekį draudžiamos medžiagos kaltinamasis laikė. Dėl šių aplinkybių teismui kilo abejonių dėl to, ar apskritai K. M. laikė bent minimalų inkriminuojamos medžiagos kiekį. Specialistui negalint nustatyti bent minimalaus narkotinės medžiagos kiekio, teismas negali savarankiškai nuspręsti, kad buvo disponuojama nedideliu narkotinės medžiagos kiekiu. Vien specialisto išvados dėl kanapių pėdsakų buvimo nepakanka daryti išvadai, kad buvo laikoma narkotinė medžiaga, nes medžiagos pėdsakai ir pati medžiaga negali būti vertinama analogiškai. Nuosprendyje pažymėta ir tai, kad baudžiamoji atsakomybė kyla tik už neteisėtą disponavimą kanapėmis, kai tetrahidrokanabinolio kiekis jose yra virš 0,2 proc., o tai šiuo atveju taip pat nebuvo tirama ir nustatoma¹³.

¹² Vilniaus miesto apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-2362-988/2018.

¹³ Vilniaus miesto apylinkės teismo 2018 m. rugsėjo 3 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2362-988/2018.

Prokurorė pateiktame apeliaciniame skunde pažymėjo, kad ANK, įsigaliojęs 2017-01-01, atsakomybės už narkotinių medžiagų įsigijimą ir laikymą nenumato, todėl už tokio pobūdžio veikas taikoma išimtinai baudžiamoji atsakomybė. Išnagrinėjęs prokuroro skundą dėl K. M. išteisinimo, aukštesnės instancijos teismas konstatavo, kad byloje nesant jokių objektyvių duomenų, galinčių patvirtinti, kokiu kiekiu narkotinės medžiagos K. M. disponavo, t. y. laikė narkotinę medžiagą iki 2017-08-04 trintuvėje, teismas tokio kiekio savarankiškai nustatyti negali. Esant šioms aplinkybėms, teisėjų kolegija sutinka su pirmosios instancijos teismo išvada, kad asmens baudžiamumas dėl narkotinės medžiagos pėdsakų laikymo, kada neįmanoma nustatyti tikslesnio narkotinės veikliosios medžiagos kiekio, negalimas, todėl pirmosios instancijos teismas pagrįstai K. M. pagal BK 259 straipsnio 2 dalį išteisino¹⁴.

Kasacinis skundas dėl minėtos Vilniaus apygardos teismo nutarties Lietuvos Aukščiausiajame Teisme nebuvo priimtas, pažymint, kad skunde keliami faktinių aplinkybių nustatymo ir vertinimo klausimai¹⁵.

Galima teigti, kad kasacinio teismo ši baudžiamoji byla nesudomino ne tik dėl formalių skundo trūkumų, bet ir dėl problemos nebuvimo – greičiausiai teismas nematė būtinumo peržiūrėti bylą ir papildomai aiškinti žemesnių instancijų teismų atliktą įstatymo aiškinimą. Tai gali reikšti ir tai, kad žemesnės instancijos teismai nepadarė esminių baudžiamojo proceso įstatymo pažeidimų ir tinkamai pritaikė baudžiamąjį įstatymą. Autoriaus nuomone, skunde nepagrįstai buvo teikiama nuoroda į anksčiau galiojusį Administracinių teisės pažeidimų kodeksą ir ten buvusį pažeidimą, numaćiusį atsakomybę už nedidelio kiekio narkotinių medžiagų laikymą. Vien ta aplinkybė, kad šiuo metu tokia veika laikoma baudžiamuoju nusižengimu, savaime niekaip negali pagrįsti atsakomybės taikymo bet kokiu atveju, net ir nenustačius narkotinės medžiagos kiekio.

Dabartinės lietuvių kalbos žodynas žodį *pėdsakas* aiškina kaip *buvimo žymę, ženklą*¹⁶, o tai reiškia, kad narkotinių medžiagų pėdsakai reiškia tai, jog narkotinės medžiagos toje vietoje buvo, o šiuo metu ten jų jau nėra. Todėl argumentai, kad, pas asmenį ant kokio nors objekto radus narkotiko pėdsakų, jį galima traukti baudžiamojon atsakomybėn už disponavimą šia medžiaga, yra mažiausiai nelogiški. Dar daugiau – tokiu atveju galbūt reikėtų bausti visus asmenis, pas kuriuos rasti šaudmenų (parako) pėdsakai už šaunamojo ginklo ar šaudmenų laikymą ir pan.

¹⁴ Vilniaus apygardos teismo 2018 m. lapkričio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-687-468/2018.

¹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. vasario 27 d. nutartis Nr. 2P-144/2019.

¹⁶ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Prieiga per internetą: <<http://lkiis.lki.lt/dabartinis>>.

Apibendrinamas autorius daro išvadą, kad net ir supaprastinta forma baigiamam baudžiamajam procesui teismas turi skirti deramą dėmesį, bent siekdamas užtikrinti kaltinimo ir kaltininko sutarto teisingumo atidų įvertinimą, o ne vien tik jo formalų patvirtinimą.

II. BAUSMIŲ SKYRIMO UŽ NEDIDELIO KIEKIO NARKOTINIŲ AR PSICHOTROPINIŲ MEDŽIAGŲ KONTRABANDĄ TEISMŲ PRAKTIKA

Baudžiamojo kodekso 199 straipsnio 4 dalis numato baudžiamąją atsakomybę už narkotinių, psichotropinių medžiagų arba narkotinių ar psichotropinių medžiagų pirmtakų (prekursorių) gabenimą per Lietuvos Respublikos valstybės sieną nepateikiant muitinės kontrolei ar kitaip jos išvengiant arba neturint leidimo. Asmuo, atlikęs minėtų medžiagų kontrabandą pagal minėtą normą, turi būti baudžiamas laisvės atėmimu nuo trejų iki dešimties metų.

Šiuo atveju baudžiamasis įstatymas pagal pavojingumą ar kitus kriterijus neskirto narkotinių medžiagų kontrabandos į atskiras nusikalstamas veikas. Tai reiškia, kad nepaisant to, koks narkotinių medžiagų kiekis buvo gabentas per Lietuvos Respublikos valstybės sieną nepateikiant muitinės kontrolei, tokiam asmeniui paprastai turi būti skiriamas laisvės atėmimas nuo trejų iki dešimties metų. Taigi kontrabanda net ir nedidelį narkotikų kiekį besisiunčiantis asmuo dažniausiai turi būti nuteistas bent trejų metų laisvės atėmimo bausme. Kitokie atvejai galimi tik išimtiniais atvejais, kai nustatomos išskirtinai ypatingos ir švelnios aplinkybės. Šiuo atveju baudžiamajame įstatyme atspindi būtent tokia įstatymo leidėjo valia. Todėl autorius, siekdamas patikrinti, kaip toks įstatymas veikia realius teisinius santykius ir kaip jis yra įgyvendinamas, nusprendė išanalizuoti pastarųjų metų Lietuvos teismų praktiką.

Štai Vilniaus apygardos teismas, priimdamas nuosprendį dėl nusikalstamų veikų, numatytų Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 259 straipsnio 1 ir 2 dalyse bei 199 straipsnio 3 dalyje (2 veikos), ir skirdamas bausmę pagal BK 199 straipsnio 3 dalį (šiuo metu ši dalis perkelta į 4 dalį), nusprendė taikyti BK 54 straipsnio 3 dalies nuostatas: *„Vertinant šias veikas vien formaliai, t. y. žiūrint tik į šiuose straipsniuose numatytas sankcijas ir jų sunkumą BK 11 straipsnio prasme, šios nusikalstamos veikos yra labai skirtingos savo pavojingumu, t. y. vienos jų yra baudžiamieji nusižengimai bei nesunkūs nusikaltimai (BK 259 straipsnio 1–2 dalys), o kitos – kontrabandos atvejai*

(BK 199 straipsnio 3 dalis) – laikomos sunkiais nusikaltimais. Visgi, šioje konkrečioje byloje nustatytos aplinkybės neleidžia teismui išvelgti tokio ryškaus ir didelio padarytų nusikalstamų veikų pavojingumo skirtumo, koks egzistuoja BK normų prasme, nes byloje nustatytų nedidelio ir didelio kiekio nesiekiančių kiekių narkotinių ir psichotropinių medžiagų atsiuntimas paštu ir toks gabenimas per Lietuvos Respublikos valstybės sieną, t. y. veikos kvalifikuotos pagal BK 199 straipsnio 3 dalį, nėra tiek pavojingos, kiek kitos galimos ir praktikoje nustatomos ženkliai pavojingesnės nusikalstamos veikos, kvalifikuojamos pagal tą pačią, BK 199 straipsnio 3 dalyje numatytą, nusikalstamos veikos sudėtį. Teismo įsitikinimu, L. P. charakterizuojančių duomenų analizė bei prokuroro pozicija pasisakant dėl bausmės skyrimo kaltinamajam, neleidžia abejoti tuo, jog tiek L. P., tiek jo padarytos nusikalstamos veikos, nėra tokios pavojingos, kokį įspūdį galima susidaryti vien iš atsakomybę už jas numatančių normų sankcijų. Atsižvelgiant į nurodytas bausmės skyrimui svarbias aplinkybes, esant teigiamai kaltinamąjį charakterizuojančių duomenų visumai bei duomenims apie sunkią kaltinamojo ligą, darytina išvada, kad kaltinamajam netikslinga skirti inkriminuojamų nusikalstamų veikų sankcijose numatytų bausmių, susijusių su laisvės atėmimu, kuris BK 199 straipsnio 3 dalyje numatytas kaip vienintelė bausmės rūšis be alternatyvų. Atvirkščiai, tokios bausmės paskyrimas nagrinėjamoje byloje reikštų nehumaniškos, neteisingos ir aiškiai per griežtos bausmės paskyrimą. Tokia bausmė ne tik nepašalintų neteisėto elgesio priežasčių, o galimai atvirkščiai – turėtų išskirtinai neigiamos įtakos L. P. psichinės sveikatos būklei, neigiamai paveiktų jo elgesį, požiūrį į teisę, moralės normas ir tuo grindžiamus visuomeninius santykius.¹⁷

Šiuo atveju L. P. buvo paskirtos laisvės apribojimo bausmės, o iš teismo motyvų galima spręsti, kad švelnesnės nei sankcijoje numatytos bausmės buvo paskirtos įvertinus ne tik BK 199 straipsnio 3 dalyje numatytų veikų pavojingumą, bet ir sunkią L. P. ligą, tai gali būti laikoma išskirtine aplinkybe, leidžiančia taikyti BK 54 straipsnio 3 dalies nuostatas.

Tačiau Vilniaus apygardos teismas yra priėmęs itin daug analogiškų nuosprendžių, kai kaltinamojo ar veikų charakteristika nebuvo niekuo išskirtinė: „<...> leidžia teismui daryti išvadą, kad BK 199 straipsnio 3 dalyje numatytos laisvės atėmimo bausmės paskyrimas pirmą kartą teisiama, administracine tvarka nebaustam, jauno amžiaus ir iš esmės teigiamai charakterizuojamam D. R., aiškiai prieštarautų teisingumo principui, todėl teismas pritaria prokurorės pozicijai, jog skiriant bausmę

¹⁷ Vilniaus apygardos teismo 2018 m. vasario 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-115-1020/2018.

*už BK 199 straipsnio 3 dalyje padarytą nusikalstamą veiką, taikytinos BK 54 straipsnio 3 dalies nuostatos, suteikiančios teismui teisę paskirti švelnesnę nei minėto BK straipsnio sankcijoje numatyta bausmę.*¹⁸

Kitoje baudžiamojoje byloje teismas nurodė: „BK 199 straipsnio 3 dalyje numatytos net ir minimalios laisvės atėmimo bausmės, numatytos šio straipsnio sankcijoje, paskyrimas pirmą kartą teisiama, anksčiau net administracine tvarka nebaustam asmeniui, aiškiai prieštarautų teisingumo principui. Todėl, teismo įsitikinimu, atsižvelgiant į aukščiau aptartus ir teismo išdėstytus bausmės skyrimui reikšmės turinčius argumentus, A. K. skiriant bausmę už BK 199 straipsnio 3 dalyje padarytas nusikalstamas veikas, taikytinos BK 54 straipsnio 3 dalies nuostatos, suteikiančios teismui teisę paskirti švelnesnę nei minėto BK straipsnio sankcijoje numatyta, bausmę.“¹⁹

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje įtvirtinta nuostata, kad, sprendžiant dėl BK 54 straipsnio 3 dalies nuostatų taikymo galimybes, pažymėtina, kad šioje BK Bendrosios dalies teisės normoje yra įtvirtinta tiesioginio teisingumo principo bausmių skyrimo procese taikymo galimybė: tais atvejais, kai straipsnio sankcijoje numatytos bausmės paskyrimas aiškiai prieštarauja teisingumo principui, teismas, vadovaudamasis bausmės paskirtimi, gali motyvuotai paskirti švelnesnę bausmę. Toks teisinis reguliavimas leidžia daryti išvadą, kad šis bausmės švelninimo pagrindas sietinas su konkrečioje byloje nustatytų aplinkybių visuma, rodančia, jog baudžiamajame įstatyme nurodytos bausmės skyrimo taisyklės nėra pakankamos teisingumo principui įgyvendinti ir teisingai bausmei paskirti (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-432/2014, 2K-186-942/2015). Tačiau bausmės švelninimas BK 54 straipsnio 3 dalies pagrindu gali būti pagrįstas tik išimtinėmis aplinkybėmis, rodančiomis, kad straipsnio sankcijoje numatytos bausmės paskyrimas asmeniui už nusikalstamos veikos padarymą aiškiai prieštarautų teisingumo principui (kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-512/2013, 2K-252/2014, 2K-447/2014, 2K-361/2014, 2K-P-89/2014 ir kt.).

Susipažinus su minėtomis bei kitomis Vilniaus apygardos teisme dėl nedidelio narkotinių medžiagų kiekio kontrabandos nagrinėtomis baudžiamosiomis bylomis ir nuosprendžiais jose, galima pastebėti, jog šiais atvejais nesivadovaujama kasacinio teismo formuojama teismų

¹⁸ Vilniaus apygardos teismo 2017 m. gruodžio 20 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-357-1020/2017.

¹⁹ Vilniaus apygardos teismo 2018 m. spalio 24 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-278-898/2018.

praktika dėl BK 54 straipsnio 3 dalies taikymo, kai šios normos taikymas siejamas tik su išimtinėmis aplinkybėmis. Priešingai, teismo priimti nuosprendžiai akivaizdžiai rodo, jog šios kategorijos bylose kuriama atskira praktika, kai BK 54 straipsnio 3 dalis taikoma net ir nesant jokių išskirtinių aplinkybių, o motyvuojant nepakankamu veikos pavojingumu. Tokią išvadą patvirtina ir paties teismo motyvai: „*Apygardos teismas nuosekliai laikosi tokios pozicijos šios kategorijos bylose (Vilniaus apygardos teismo nuosprendžiai baudžiamosiose bylose Nr. 1-321-1020/2016, 1-163-1020/2017, N1-302-1020/2017, 1-303-1020/2017 ir kt.).*“

Tokia vietinė Vilniaus apygardos teismo praktika autorių paskatino išanalizuoti ir kitų Lietuvoje veikiančių apygardos teismų praktiką šios kategorijos bylose.

Štai Kauno apygardos teismas nuosprendyje nurodė, kad „*kaltinamasis I. P. anksčiau neteistas, yra baustas administracine tvarka, psichiatrinio gydymo ar priklausomybės ligų įskaitoje neįrašytas, yra jauno amžiaus, studijuoja universiteto dieniniame skyriuje. Kaltę dėl padarytų nusikalstamų veikų I. P. visiškai pripažino ir nuoširdžiai gailisi, kas pripažinta jo atsakomybę lengvinančia aplinkybe (BK 59 straipsnio 1 dalies 2 punktas), jo atsakomybę sunkinančių aplinkybių nenustatyta. Išdėstytos aplinkybės dėl kaltininko elgesio prieš nusikalstamų veikų padarymą, nusikalstamos veikos darymo metu ir po nusikalstamos veikos padarymo rodo, kad jo asmenybės pavojingumas nėra didelis. Įvertinęs I. P. asmenybę, padarytų nusikaltimų pavojingumo laipsnį, teismas sprendžia, kad laisvės atėmimo bausmės paskyrimas už sunkų nusikaltimą, padarytą byloje nurodytomis aplinkybėmis, nebūtų teisingas. Atsižvelgiant į išdėstytus motyvus bei į suformuotą teismų praktiką analogiško pobūdžio bylose, skiriant bausmę pagal BK 199 straipsnio 3 dalį, kaltinamajam taikytinos BK 54 straipsnio 3 dalies nuostatos ir skirtina švelnesnė nei įstatymo už šį nusikaltimą sankcijoje numatyta bausmė*“²⁰.

Peržvelgęs kitų apygardos teismų – Klaipėdos, Šiaulių ir Panevėžio – nuosprendžius²¹ šios kategorijos baudžiamosiose bylose, autorius daro išvadą, kad absoliučioje daugumoje nuosprendžių buvo taikoma BK 54 straipsnio 3 dalis ir skiriama švelnesnė, nei sankcijoje numatyta, bausmė. Šiame kontekste pažymėtina ir tai, kad su tokiais teismų

²⁰ Kauno apygardos teismo 2018 m. spalio 15 d. nuosprendis baudžiamojame byloje Nr. 1-347-634/2018.

²¹ Klaipėdos apygardos teismo 2018 m. spalio 19 d. nuosprendis baudžiamojame byloje Nr. 1-113-380/2018; Šiaulių apygardos teismo 2018 m. spalio 29 d. nuosprendis baudžiamojame byloje Nr. 1-83-354/2018; Klaipėdos apygardos teismo 2018 m. gruodžio 5 d. nuosprendis baudžiamojame byloje Nr. 1-128-557/2018.

nuosprendžiais sutinka ir prokurorai, kurie ne tik kad neskundžia priimtų sprendimų, bet bylos nagrinėjimo metu dažniausiai dar ir prašo skirti švelnesnę, nei sankcijoje numatyta, bausmę.

Atlikus 30 apygardos teismų nuosprendžių retrospektyvinę analizę dėl nedidelio ar vidutinio kiekio narkotinių ar psichotropinių medžiagų kontrabandos, pastebėta, kad tokia teismų praktika pradėta formuoti tik nuo 2018 metų. Iki 2017 m. spalio 5 d. padarytas nusikalstamas veikas, numatytas BK 199 straipsnio 3 dalyje, teismai „įvertindavo“ skirdami minimalias ar artimas minimaliam dydžiui laisvės atėmimo bausmes, kurių vykdymą anksčiau neteistiems asmenims iš esmės visais atvejais atidėdavo²². Nors pasitaikydavo atvejų, kai už tokias nusikalstamas veikas būdavo skiriamos ir nesusijusios su laisvės atėmimu bausmės (pavyzdžiui, vadovaujantis BK 54 straipsnio 3 dalimi, baudos²³), tačiau tokios bausmės būdavo taikomos labiau išskirtiniais atvejais, o tai atitikdavo BK 54 straipsnio 3 dalies taikymo formuojamą teismų praktiką.

Apibendrinant teismų praktiką skiriant bausmes už nedidelio ar vidutinio narkotinių ar psichotropinių medžiagų kiekio kontrabandą, galima konstatuoti, jog tokia nuosekli ir motyvuota teismų praktika susiformavo pasikeitus BK 75 straipsnio 1 dalies redakcijai, kai nebeliko galimybės atidėti laisvės atėmimo bausmės vykdymą už sunkaus nusikaltimo padarymą. Teismai buvo priversti papildomai ir kai kuriais atvejais dirbtinai vertinti tokių nusikalstamų veikų pavojingumą bei skirti švelnesnes, nei sankcijoje numatyta, su laisvės atėmimu nesusijusias bausmes. Autoriaus nuomone, tokia praktika yra pagrįsta. Paprastai tokiais atvejais daugiausia dėmesio skiriama veikos pavojingumui, kai veika pasireiškia draudžiamų medžiagų atsisiuntimu iš kitų (dažnai Europos Sąjungos) valstybių. Baudžiamosios teisės teorijoje pavojingumas „matuojamas“ tam tikrais kriterijais. Paprastai pavojingumas laikomas objektyvia nusikalstamos veikos savybe, kuri nepriklauso nei nuo įstatymo leidėjo, nei nuo asmenų, taikančių baudžiamąsias teises normas, valios. Vadinasi, jeigu pavojingumas yra objektyvi savybė, tai jis turėtų būti puikus indikatorius, atspindintis nusikaltimo žalingumą visuomenei. Siekiant atskirti nusikalstamą veiką ir civilinės teisės pažeidimą pagal pavojingumo laipsnio dydį, būtina

²² Kauno apygardos teismo 2017 m. lapkričio 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-330-175/2017; Kauno apygardos teismo 2017 m. lapkričio 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-337-530/2017; Vilniaus apygardos teismo 2017 m. lapkričio 17 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-345-211/2017.

²³ Kauno apygardos teismo 2018 m. vasario 12 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-154-327/2018; Vilniaus apygardos teismo 2017 m. gruodžio 4 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-326-315/2017.

išanalizuoti šiuos pavojingumo ar jo laipsnio požymius: teisės pažeidimo padarymo būdą ir aplinkybes, kuriomis jis buvo padarytas; panaudotas priemonės ir įrankius; kaltės formą ir rūšį bei tikslą, kurio buvo siekiama darant pažeidimą. Tik išsami šių požymių analizė gali suteikti galimybę pasakyti, kokio pavojingumo laipsnio yra padarytas teisės pažeidimas²⁴.

Šiuo atveju minėtais veikos pavojingumo požymio kriterijais galima pasinaudoti ir lyginant konkrečios nusikalstamos veikos pavojingumą su kitomis panašaus pobūdžio nusikalstamomis veikomis, o konkrečiai BK 199 straipsnio 4 dalyje numatytą nusikalstamą veiką su BK 259 straipsnio 1 ar 2 dalyje numatyta nusikalstama veika. Vadovaujantis aukščiau minėta teismų praktika, situacija (ar veika) galėtų būti tokia: asmuo vartojimui internetu užsisakė ir paštu atsisiuntė nedidelį narkotinės medžiagos kiekį – pirmu atveju iš Lietuvoje esančio kito miesto, antru – iš Lenkijos ar kitos kaimyninės valstybės. Aplinkybės ir veikos padarymo būdas yra iš esmės toks pat – abiem atvejais asmuo naudojo internetu ir paštu užsisakė narkotinę medžiagą. Buvo naudojamos tos pačios priemonės: kompiuteris, internetas, paštas. Asmens vidinis psichinis santykis su veika vėlgi lygiai toks pats: asmuo siekė įgyti nedidelį kiekį narkotinės medžiagos, norėdamas ją vartoti. Taigi darytina išvada, kad skiriasi tik vieta, iš kurios buvo atsisiųsta narkotinė medžiaga. Vertinant tik atstumą (kaip objektyvų požymį), kurį narkotinė medžiaga keliavo (buvo gabenama, o tai yra viena iš nusikalstamos veikos požymių), pažymėtina, kad kai kuriais atvejais Lietuvos teritorijoje šis atstumas gali būti didesnis, nei siunčiantis medžiagas iš Rygos, Suvalkų ar pan. Todėl kyla klausimas – ar galima iš esmės analogišką veiką laikyti žymiai pavojingesne už panašų baudžiamąjį nusižengimą vien dėl to, kad narkotikai buvo siunčiami iš, pavyzdžiui, kaimyninės valstybės. Įvertinus aukščiau minėtus pavojingumo požymio nustatymo kriterijus, galima teigti, kad veikos pavojingumas, kai veikos padarymo aplinkybėse dalyvauja kita valstybė, yra kiek didesnis dėl įprastai ilgesnio narkotinių medžiagų „kelio“, veikos tarptautiškumo, įtraukimo į veiką kitų valstybių pašto tarnybų ir panašių aplinkybių. Tačiau abejonių kelia šiuo metu galiojančio baudžiamojo įstatymo nuostatos, jog tokia veika yra gerokai (per kelias nusikalstamų veikų kategorijas) pavojingesnė už BK 259 straipsnio 2 dalyje numatytą baudžiamąjį nusižengimą. Todėl pritariama šiuo metu susiklosčiusiai teismų praktikai dėl švelnesnių bausmių skyrimo už sunkius nusikaltimus, numatytus BK 199 straipsnio 4 dalyje.

²⁴ Pranka D. Nusikalstamos veikos ir civilinės teisės pažeidimo atribojimo koncepcija Lietuvos baudžiamojoje teisėje. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012.

Verta paminėti, kad tokią teismų praktiką bei baudžiamojo įstatymo ydingumą pastaruoju metu pastebėjo ir įstatymų leidžiamosios valdžios atstovas. Vieno iš Seimo narių teikiamu įstatymo projektu siūloma pakeisti BK 199 straipsnio 2 ir 4 dalis taip:

„2. Tas, kas nepateikdamas muitinės kontrolei ar kitaip jos išvengdamas arba neturėdamas leidimo per Lietuvos Respublikos valstybės sieną gabeno narkotines ar psichotropines medžiagas arba narkotinių ar psichotropinių medžiagų pirmtakus (prekursorius) ar Lietuvos Respublikos tam tikrų dopingo medžiagų kontrolės įstatyme nurodytas medžiagas, baudžiamas bauda arba areštu, arba laisvės atėmimu iki šešerių metų.

4. Tas, kas nepateikdamas muitinės kontrolei ar kitaip jos išvengdamas arba neturėdamas leidimo per Lietuvos Respublikos valstybės sieną gabeno šaunamuosius ginklus, šaudmenis, sprogmenis, sprogstamąsias, radioaktyviąsias medžiagas ar kitas strategines prekes, nuodingąsias, stipriai veikiančias medžiagas arba **didelį ar labai didelį kiekį narkotinių, psichotropinių medžiagų arba narkotinių ar psichotropinių medžiagų pirmtakų** (prekursorių).“²⁵

Taigi įstatymo projektas leistų už aukščiau analizuotas veikas teismui skirti ne tik laisvės atėmimą, bet ir alternatyvias laisvės atėmimui bausmes – baudą ir areštą. Šio įstatymo projekto aiškinamajame rašte pažymima, kad *„tokio ir panašaus pobūdžio kontrabandos bylose asmenims, kuriems turėtų būti taikoma reali laisvės atėmimo bausmė, ji dažnai yra švelninama taikant BK 54 straipsnio 3 dalį. Dažnas to darymas galiojantiems BK straipsniams, kaip prieštaraujantiems teisingumo principams suponuoja, jog atitinkamas straipsnis yra per griežtas, o jame numatytos sankcijos ir (ar) diferenciacijos trūkumas nepadedą siekti teisingumo ar net tam trukdo. Jei įstatymo normos ir sankcijos yra tokios, jog, esant pagrindo jas taikyti, teisėjai dažnai to nedarą dėl teisingumo principo pažeidimo, yra akivaizdu, kad minėtos normos realiai neveikia ir neturi prasmės. Projektu siekiama racionalios bausmių politikos, teisinio aiškumo, teismų darbo palengvinimo ir teisingumo principo įgyvendinimo“*²⁶.

Tačiau teisės mokslininkų viešojoje erdvėje šis įstatymo projektas kritikuojamas, nes *„problema iš esmės nesprenžžiama, nes vis dar daromas*

²⁵ 2019 m. sausio 15 d. Baudžiamojo kodekso 199 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas Nr. XIII-P-3166. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/453e8a60188e11e9bd28d9a28a9e9ad9>>.

²⁶ 2019 m. sausio 15 d. aiškinamasis raštas dėl Baudžiamojo kodekso 199 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIII-P-3166. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/5d21ce30188e11e9bd28d9a28a9e9ad9?jfwid=-lgjtzc4d>>.

skirtumas, iš kur narkotikas atkeliavo. Lyg tai būtų taip svarbu, kad dėl to reiktų numatyti tris kartus griežtesnę sankciją, nei ją numato BK 259 straipsnis. Tokiems nusikaltimams, kai atsisiunčiama ne per didžiausias kiekius narkotinių medžiagų savo reikmėms, visiškai pakaktų BK 259 straipsnio. Dubliavimąsi galima būtų panaikinti iš BK 199 straipsnio, numatančio atsakomybę už nusikaltimą verslo tvarkai – kontrabandą, išbraukiant narkotinių medžiagų atsisiuntimą²⁷.

Taigi pagrindinis kritikos argumentas – ar tikrai nedidelio narkotinių medžiagų kiekio atsisiuntimas iš užsienio yra nusikaltimas ekonomikai ir verslo tvarkai?

Pagal Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą kontrabanda yra tyčinis nusikaltimas, pagal pasikėsimo objektą priskirtas prie nusikaltimų ekonomikai ir verslo tvarkai. Šiuo nusikaltimu pažeidžiama įstatymais ir kitais teisės aktais nustatyta daiktų, privalomų pateikti muitinės kontrolei, gabenimo per Lietuvos Respublikos valstybės sieną tvarka. Kartu pažeidžiama ūkininkavimo ir verslo tvarka, reguliuojanti tarptautinę prekybą, sąžiningo verslo principai. Kaip papildoma saugoma vertybė teisės doktrinoje nurodoma finansų sistema, kadangi kontrabandos būdu gabenant daiktus siekiama nesumokėti maito mokesčio, o valstybės biudžetas negauna pajamų²⁸. Panašiai kontrabandos nusikaltimo objektas (vertybė) apibrėžiamas ir kituose teisės šaltiniuose: valstybinis ekonominis valdymas²⁹.

Tuo tarpu nusikalstamų veikų, susijusių su neteisėtu disponavimu narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis saugoma vertybė – visuomenės sveikata, kuriai keliamas pavojus, pažeidžiant teisės aktų nustatytą narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvartos tvarką³⁰.

Kaip minėta, narkotinės ir psichotropinės medžiagos – tai yra į Sveikatos apsaugos ministerijos patvirtintus kontroliuojamų medžiagų sąrašus įrašytos gamtinės ar sintetinės medžiagos, kurios dėl kenksmingo poveikio ar piktnaudžiavimo jomis sukelia sunkų žmogaus sveikatos sutrikimą, pasireiškiantį asmens psichine ir fizine priklausomybe nuo jų, ar pavojų žmogaus sveikatai. Šios medžiagos klasifikuojamos pagal jų

²⁷ *Bikelis S.* Ar narkotikų kontrabanda – nusikaltimas verslo tvarkai? Komentarai. Prieiga per internetą: <<https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/komentarai/skirmantas-bikelis-ar-narkotiku-kontrabanda-nusikaltimas-verslo-tvarkai-500-1088864>>.

²⁸ *Abramavičius A. ir kt.* Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentarai. Specialioji dalis (99–212 straipsniai). Vilnius: Registrų centras, 2009, p. 444.

²⁹ *Bereikienė D. ir kt.* Lietuvos baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Antroji knyga. Vilnius: Registrų centras, 2017, p. 12.

³⁰ *Abramavičius A. ir kt.* Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentarai. Specialioji dalis (213–330 straipsniai). Vilnius: Registrų centras, 2010, p. 293.

žalingą poveikį žmogaus sveikatai, kai jomis piktnaudžiaujama, ir pagal tai, ar jos gali būti vartojamos sveikatos priežiūros tikslams.

Tais atvejais, kai narkotinių medžiagų gabenimas per valstybės sieną apskritai draudžiamas (paprastai tai sintetiniai narkotikai), būtų sudėtinga pažeisti verslo tvarką, sąžiningos konkurencijos principus ar valstybė prarastų gautinas pajamas. Jeigu narkotinių medžiagų civilinė apyvarta apskritai draudžiama, tai kyla abejonių dėl to, ar neteisėtai gabenant tokias medžiagas pažeidžiama baudžiamojo įstatymo saugoma vertybė – verslo tvarka. Nesant apskritai civilinėje apyvartoje draudžiamų narkotinių ar psichotropinių medžiagų verslo tvarkos, nėra galimybės ją pažeisti.

Kiek kitokia situacija būtų tais atvejais, kai narkotinės medžiagos gali būti vartojamos sveikatos priežiūros tikslams ir tuo tikslu valstybėje leidžiama vystyti ekonominę veiklą. Tokia veikla gali užsiimti įmonės ar organizacijos, jos turi gauti reikiamus leidimus ir licencijas, suteikiančius teisę importuoti, eksportuoti ar tranzitu gabenti įvairias medžiagas, kurios įtrauktos į Sveikatos apsaugos ministerijos patvirtintus kontroliuojamų medžiagų sąrašus. Esant valstybėje nustatytai ūkininkavimo tvarkai disponuojant narkotinėmis medžiagomis gydymo tikslais, tokių medžiagų neteisėtas įvežimas į Lietuvą pažeidžia baudžiamojo įstatymo saugomą vertybę – ekonomiką ir verslo tvarką. Tokia išvada darytina įvertinus tai, jog tokia veikla teisėtai užsiimančios įmonės ar organizacijos dėl nesąžiningų kitų asmenų veiksmų praranda pajamas, pasitikėjimą valstybės ekonomine būkle, galimybę dalyvauti sąžiningoje konkurencinėje rinkoje ir pan.

Kartu tokiais atvejais pažeidžiama ir BK 259–260 straipsniuose numatytų nusikalstamų veikų objektas – visuomenės sveikata, nes asmuo, besisiųsdamas sau narkotines medžiagas ir jas vartodamas, kenkia savo sveikatai. Taigi pažeidžiamos dvi vertybės: ekonomika ir verslo tvarka bei visuomenės sveikata. Sprendžiant klausimą, kuri vertybė šiuo atveju yra pagrindinė, t. y. kuri vertybė pažeidžiama iš esmės kiekvienu atveju padarant šias nusikalstamas veikas, vertintina tai, kad nagrinėjame situaciją, kai asmuo siunčiasi nedidelį narkotinių ar psichotropinių medžiagų kiekį, turėdamas tikslą jas vartoti. Autoriaus nuomone, nedidelio kiekio narkotikų siuntimas pažeidžiant valstybės sieną minimaliai pažeidžia verslo tvarką, nes nedidelio tokių medžiagų kiekio neteisėtas importas negali turėti reikšmingos įtakos tokia veikla užsiimančių įmonių pajamoms, galimybei sąžiningai konkuruoti ir pan. Akivaizdu, kad didesnė žala daroma paties asmens, kuris vartoja narkotines medžiagas, sveikatai (negu valstybės ekonomikai), nes kiekvienu atveju, parsisiuntęs medžiagas, jis jas paprastai suvartoja, taip

darydamas žalą savo organizmui, keldamas realią ir tiesioginę grėsmę savo sveikatai, didindamas savo priklausomybę šioms medžiagoms.

Apibendrinamas išdėstyti argumentus, autorius daro išvadą, kad asmeniui iš kitos valstybės siunčiantis (gabenant) narkotines ar psichotropines medžiagas, baudžiamojo įstatymo saugoma vertybė – ekonomika ir verslo tvarka arba nepažeidžiama apskritai, arba pažeidžiama minimaliai. Todėl kyla pagrįstų abejonų dėl įstatymo leidėjo pasirinkimo laikyti sunkiu kontrabandos nusikaltimu nedidelio kiekio narkotikų siuntimąsi iš kitos valstybės. Autoriaus nuomone, tokiais atvejais padaryta veika nėra žymiai pavojingesnė nei veika, padaryta valstybės viduje, nedaranti reikšmingos žalos ekonomikai, todėl siūlytina keisti BK 199 straipsnio 4 dalį, nustatant konkrečius narkotinių ir psichotropinių medžiagų kiekius, už kurių įvežimą į Lietuvą būtų taikoma baudžiamoji atsakomybė ir už kontrabandą. Kartu pažymėtina ir tai, kad, sprendžiant dėl konkrečių narkotinių ir psichotropinių medžiagų kiekių nurodymo BK 199 straipsnio 4 dalyje, vadovaujantis tais pačiais argumentais galima kelti klausimą ir dėl „vidutinio“ (nesiekiančio didelio kiekio) medžiagų kiekio šalinimo iš šio nusikaltimo sudėties.

III. BAUDŽIAMOJI ATSAKOMYBĖ UŽ NETEISĖTĄ DISPONAVIMĄ NARKOTINĖMIS AR PSICHOTROPINĖMIS MEDŽIAGOMIS UŽSIENIO VALSTYBĖSE

Pagal Europos narkotikų ir priklausomybių stebėsenos centro atliktus lyginamuosius tyrimus matyti, kad Lietuvoje nustatytos vienos griežčiausių bausmių už narkotinių medžiagų platinimą. Tiek pagal baudžiamajame įstatyme įtvirtintas laisvės atėmimo bausmių ribas, tiek pagal tikėtinais skirtinų bausmių ribas Lietuva, Graikija ir Slovakija užima 1–3 vietas – šiose šalyse bausmės už narkotinių medžiagų platinimą yra griežčiausios. O štai Olandija, Prancūzija, Austrija, Lenkija patenka tarp valstybių, kuriose baudžiamoji politika narkotinių medžiagų platinimo srityje yra švelniausia ES. Lyginant kitas Lietuvos kaimynes – Latviją ir Estiją, pažymėtina, kad šių valstybių baudžiamieji įstatymai nors nežymiai, tačiau vis dėlto yra švelnesni nei Lietuvos³¹.

³¹ Europos narkotikų ir priklausomybių stebėsenos centras. Bausmės Europos Sąjungoje už prekybą narkotikais. Ataskaita, 2017. Prieiga per internetą: http://www.emcdda.europa.eu/publications/technical-reports/trafficking-penalties_en.

Analizuojant užsienio valstybių baudžiamuosius įstatymus, nustatančius baudžiamąją atsakomybę asmenims, kurie neteisėtai disponuoja narkotinėmis medžiagomis neturėdami tikslo jas platinti, vėlgį bausmių griežtumu išsiskiria Lietuva. Visų pirma pažymėtina tai, kad daugumoje valstybių narkotinių medžiagų gabenimas per valstybės sieną nėra laikomas atskiru nusikaltimu ekonomikai, o tokios veikos dažniausiai įtvirtinamos baudžiamojo kodekso straipsnyje, apskritai nustatančiame atsakomybę už neteisėtą disponavimą narkotinėmis medžiagomis (igijimas, siuntimas, gabenimas, laikymas, importavimas, eksportavimas ir pan.). Antra, daugelyje valstybių sankcijos už narkotinių medžiagų kontrabandą apskritai ar juolab už kontrabandą, siejamą su nedideliu šių medžiagų kiekiu, nustatytos gerokai švelnesnės.

Vokietijoje baudžiamąją atsakomybę už neteisėtą disponavimą narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis nustato Vokietijos narkotinių medžiagų įstatymas. Šio įstatymo 29 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad įprastai už narkotinių medžiagų importavimą baudžiama bauda arba laisvės atėmimu iki penkerių metų. Tačiau tame pačiame straipsnyje numatyta išlyga, kad tais atvejais, kai nedidelis narkotinių medžiagų kiekis importuojamas (įsigijamas, laikomas ar atliekamos kitos alternatyvios veikos) savo reikmėms, teismas turi teisę neskirti bausmės³². Įdomu tai, kad šio įstatymo 31A straipsnyje tokia pati galimybė numatyta ir prokurorui – prokuroras, esant aukščiau išvardintoms sąlygoms, taip pat jeigu nėra viešojo intereso pažeidimo, turi teisę nutraukti baudžiamąjį persekiojimą. Vis dėlto jeigu byla perduodama į teismą, teismas bet kurioje stadijoje gali nutraukti bylos nagrinėjimą, esant prokuroro ir kaltininko sutikimui. Tokio teisinio reguliavimo tikslas yra suteikti pagalbą ir padaryti tam tikras nuolaidas asmenims, kurie tik norėjo pamėginti vartoti narkotikus arba pavartojo juos vieną kartą³³.

Kaip minėta, Vokietijos narkotinių medžiagų įstatymas neįpareigoja prokuroro ar teismo nutraukti baudžiamąjį persekiojimą ar neskirti bausmės, todėl kai kuriais atvejais byla perduodama pirmosios instancijos teismui, kuris kaltininkui paskiria atitinkamą bausmę. Tačiau dažnu atveju aukštesnės instancijos teismas tokią žemesnės instancijos poziciją kritikuoja. Pavyzdžiui, pirmosios instancijos teismo kaltininkas už 4 g marihuanos importą savo reikmėms buvo nubaustas trims mėnesiams laisvės atėmimo, bausmės vykdymą atidedant. Apygardos

³² Vokietijos narkotinių medžiagų įstatymas. Prieiga per internetą: <http://www.gesetze-im-internet.de/btmg_1981/BJNR106810981.html#BJNR106810981BJNG000601308>.

³³ Vokietijos Hamo apygardos teismo 2009 m. kovo 17 d. sprendimas baudžiamojoje byloje Nr. 2009:0317.3SS15.09.00. Prieiga per internetą: <https://www.justiz.nrw.de/nrwe/olgs/hamm/j2009/3_Ss_15_09beschluss20090317.html>.

teismas, nagrinėdamas paskirtos baudmės pagrįstumo klausimą, pažymėjo, kad pirmosios instancijos teismas tinkamai neapsvarstė galimybės taikyti Vokietijos narkotinių medžiagų įstatymo 29 straipsnio 5 dalies nuostatas, neįvertino skirtos baudmės proporcingumo padaryto nusikaltimo pavojingumui, todėl paskyrė nepagrįstą ir neteisėtą baudmę. Byla buvo perduota žemesnės instancijos teismui iš naujo spręsti klausimą dėl teisingos baudmės parinkimo³⁴.

Kitoje baudžiamojoje byloje kaltininkas buvo nuteistas 30 dienų mokėti po 10 eurų baudą už neteisėtą disponavimą marihuana: vieną kartą kaltininkas su savimi turėjo 0,4 g marihuanos, antrą kartą – 0,7 g marihuanos. Aukštesnės instancijos teismas, pasisakydamas dėl paskirtos baudmės, pažymėjo, kad *„teisinėje valstybėje proporcingumo principas suprantamas kaip baudmės tiesioginis ryšys su nusikaltimo pavojingumu ir sunkumu bei kaltininko kalte, o paskirta baudmė negali būti pernelyg griežta lyginant su kalte. Pas kaltininką abu kartus buvo rastas itin nedidelis narkotinės medžiagos kiekis, kuris buvo skirtas asmeniniam vartojimui. Nepaisant šių aplinkybių pirmosios instancijos teismas aiškiai nepasisakė dėl Vokietijos narkotinių medžiagų įstatymo 29 straipsnio 5 dalies nuostatų taikymo, taip pat tinkamai neįvertino to, kad kaltininkas anksčiau buvo nuteistas, nėra duomenų, kad jis narkotines medžiagas vartotų nuolatos. Vien ta aplinkybė, kad pas jį du kartus buvo rasta narkotinė medžiaga, negali būti laikoma pakankamu pagrindu jam skirti baudmę“*. Atsižvelgiant į šias aplinkybes, baudžiamoji byla buvo perduota nagrinėti iš naujo pirmosios instancijos naujos sudėties teismui³⁵.

Kitose Europos valstybėse baudžiamųjų įstatymų griežtumas dėl nagrinėjamos nusikalstamos veikos taip pat neprilygsta Lietuvos baudžiamajam įstatymui. Štai, pavyzdžiui, Šveicarijos narkotinių ir psichotropinių medžiagų 1951 m. spalio 3 d. įstatymo 19 straipsnyje už narkotinių medžiagų laikymą, siuntimą, importavimą, eksportavimą, gabenimą, taip pat ir pardavimą numatyta baudmė – laisvės atėmimas iki trejų metų arba bauda. Jeigu kaltininkas šias veikas atlieka turėdamas tikslą šias medžiagas vartoti – jis baudžiamas tik bauda. Tačiau kai neteisėtai disponuojama nedideliu narkotinių medžiagų kiekiu savo

³⁴ Vokietijos Oldenburgo teismo 2008 m. birželio 4 d. sprendimas baudžiamojoje byloje Nr. 16 Ns 68/08. Prieiga per internetą:

<http://www.rechtsprechung.niedersachsen.de/jportal/portal/page/bsndprod.psm1?doc.id=KORE227082008&st=null&showdoccase=1>.

³⁵ Vokietijos Hamo apygardos teismo 2015 m. birželio 16 d. sprendimas baudžiamojoje byloje Nr. OLGHAM:2015:0616.2RVS30.15.00. Prieiga per internetą:

https://www.justiz.nrw.de/nrwe/olgs/hamm/j2015/2_RVs_30_15_Beschluss_20150616.html.

reikmėms, apskritai atsisakoma baudžiamojo persekiojimo ir skiriamas tik oficialus įspėjimas³⁶.

Estijos baudžiamojo kodekso 183 straipsnio 1 dalyje nustatyta baudžiamoji atsakomybė už nedidelio kiekio narkotinių ar psichotropinių medžiagų prekybą, laikymą, įsigijimą ar gaminimą, taip pat ir gabenimą per valstybės sieną, neišskiriant tikslo platinti ar vartoti savo reikmėms. Už minėtas veikas kaltininkas turi būti baudžiamas bauda arba laisvės atėmimu iki 3 metų³⁷.

Už analogiškas nusikalstamas veikas Latvijoje kaltininkas baudžiamas bauda, viešaisiais darbais, laisvės apribojimu ar laisvės atėmimu iki penkerių metų³⁸, Suomijoje – bauda arba laisvės atėmimu iki dvejų metų³⁹.

JT konvencijose ir ES dokumentuose daromas ryškus skirtumas tarp narkotikų platinimo ir veikų, susijusių su asmeniniu vartojimu. Pirmuoju atveju valstybės vienareikšmiškai turi taikyti baudžiamąsias sankcijas, kurios turi būti pakankamai griežtos ir atgrasančios. Antruoju atveju valstybėms yra paliktos gana plačios pasirinkimo galimybės. Paties vartojimo fakto kriminalizuoti nesiūloma, o su vartojimu savo reikmėms susijusių veikų atžvilgiu galima taikyti tiek griežtas baudžiamąsias sankcijas (nors konvencijų komentaruose tai ir nėra rekomenduojama), tiek ir kitokio pobūdžio priemonės (pvz., administracines sankcijas, siuntimą gydytis ir kt.). Tiesa, valstybės negali visiškai nereaguoti ir yra įpareigojamos imtis tam tikrų priemonių⁴⁰.

Taigi didžioji dauguma valstybių iš esmės laikosi JT rekomendacijų ir netaiko griežtų baudžiamųjų priemonių asmenims, kurie padaro nusikalstamas veikas, susijusias su narkotinių medžiagų disponavimu (kontrabanda) savo reikmėms. Tačiau Lietuva šiuo atžvilgiu išsiskiria nustatydamą itin griežtą baudžiamąją politiką šioje srityje.

³⁶ Šveicarijos Federacinės Respublikos narkotinių ir psichotropinių medžiagų 1951 m. spalio 3 d. (su 2018 m. sausio 1 d. pakeitimais) federalinis įstatymas, 19–21 straipsniai. Prieiga per internetą: <<https://www.admin.ch/opc/en/classified-compilation/19981989/201801010000/812.121.pdf>>.

³⁷ Estijos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Prieiga per internetą: <<https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>>.

³⁸ Latvijos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Prieiga per internetą: <<https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>>.

³⁹ Suomijos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 50 skyriaus 1 dalis. Prieiga per internetą: <<https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>>.

⁴⁰ *Lankauskas M.* Jungtinių Tautų narkotikų kontrolės mechanizmas ir naujausios narkotikų politikos tendencijos dėl disponavimo narkotikais savo reikmėms pasaulyje bei Lietuvoje. Mokslo studija. Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2017.

Autoriaus nuomone, įvertinus didžiosios dalies Europos valstybių baudžiamuosius įstatymus, kai kurių valstybių (Vokietijos), kurios baudžiamosios justicijos srityje (ir ne tik) neretai laikomos pavyzdžiu Lietuvai, teismų praktiką, siūlytina keisti esamą teisinį reguliavimą ir nustatyti švelnesnę baudžiamąją atsakomybę už nedidelio ir vidutinio kiekio narkotinių ar psichotropinių medžiagų kontrabandą. Autoriaus nuomone, šiuo atveju racionaliausia ir sisteminiu baudžiamojo įstatymo požiūriu logiškiausia būtų už tokias veikas taikyti tik BK 259 straipsnį. Tokiu atveju BK 199 straipsnyje turėtų būti palikta baudžiamoji atsakomybė tik už didelio ar labai didelio kiekio narkotinių ar psichotropinių medžiagų kontrabandą.

IV. PATEIKIAMŲ KALTINIMŲ NETEISĖTU DISPONAVIMU NARKOTINĖMIS AR PSICHOTROPINĖMIS MEDŽIAGOMIS AIŠKUMAS IR PAGRĮSTUMAS

Kasacinis teismas dar nuo 2009 metų formuoja vienareikšmišką praktiką dėl alternatyvių veikų nustatymo. Teismo praktikoje pažymima, kad alternatyvios BK 259 ir 260 straipsniuose numatytos veikos turi savarankišką baudžiamąją teisinę reikšmę, nes kiekviena jų, ją padarius, gali būti savarankišku asmens baudžiamosios atsakomybės pagrindu. Dėl to teismai konstatuodami, kad buvo padarytos kelios veikos, turi nustatyti kiekvienos jų padarymo faktą ir apkaltinamajame nuosprendyje tai pagrįsti baudžiamojo proceso įstatymo tvarka gautais ir teisiamejame posėdyje išnagrinėtais įrodymais, nekeliant nė vienos iš alternatyvių veikų įrodinėjimui bei pagrindimui skirtingų (mažesnių ar didesnių) reikalavimų. Reikalavimas įrodymais pagrįsti kiekvieną inkriminuojamos nusikalstamos veikos požymį draudžia padarytas veikas preziumuoti, įrodinėti ne savarankiškai, o išvesti iš kitų BK 259 ir 260 straipsniuose kaip alternatyvos nurodytų ir byloje neginčytinai įrodytų veikų. Šis imperatyvas gali būti kildinamas, *inter alia*, iš baudžiamojo proceso paskirties, asmens teisių apsaugos baudžiamojo proceso metu ir baudžiamojo proceso įstatymo keliamų reikalavimų apkaltinamojo

nuosprendžio turiniui⁴¹. Analogiška pozicija buvo išdėstyta ir baudžiamosios teisės doktrinoje⁴².

Tačiau, nepaisant daugiau nei 10 metų nuosekliai ir pagrįstai formuojamos teismų praktikos, prokurorai, pateikdami kaltinimus ir patvirtindami ikiteisminio tyrimo pareigūnų pateiktus pranešimus apie įtarimus, šios teismų praktikos nuosekliai nesilaiko. Autorius, remdamasis savo praktine profesine patirtimi, gali pagrįstai teigti, kad apie 90 procentų kaltinimų, kai baudžiamoji byla įprasta ar supaprastinta forma perduodama teismui, kaltinimuose nurodomos alternatyvios veikos, dėl kurių jokių įrodymų nepateikiama. Dažniausiai tai būna įgijimo veika, kuri nustatoma pagal kaltinamojo parodymus ir preziuruojama pagal nustatytas konkrečios medžiagos radimo aplinkybes. Tokiais atvejais teismas būna priverstas tikslinti kaltinimą iš jo šalindamas neįrodytas alternatyvias veikas.

Pavyzdžiui, šiuo klausimu, priimdamas nuosprendį, teismas pažymėjo: „D. B. ir T. K. kaltinami tuo, kad iki 2017-02-09 02.00 val. tiksliai data ir laikas tyrimu nenustatyti, tyrimo nenustatytoje vietoje, iš tyrimo nenustatyto asmens, neteisėtai, turėdamas tikslą suvartoti pats bei platinti, kartu įgijo ne mažiau kaip 1,013 g narkotinės medžiagos – heroino. Tyrimo metu nebuvo nustatytas įgijimo laikas, vieta, būdas, asmuo, iš kurio heroinas buvo įgytas, tikslus kiekis ir pan. Baudžiamajoje byloje nėra jokių įrodymų, kurie teismui leistų konstatuoti, jog buvo padaryta ir ši alternatyvi veika. Vien tos aplinkybės, kad pas minėtus kaltinamuosius buvo rasta narkotinė medžiaga – heroinas, ar kad jie nurodė, kada, kaip ir kur šią medžiagą įsigijo, savaime nepakanka konstatuoti ir aplinkybei, jog ši medžiaga buvo įgyta. Reikalavimas įrodymais pagrįsti kiekvieną inkriminuojamos nusikalstamos veikos požymį draudžia padarytas veikas preziuruoti, įrodinėti ne savarankiškai, o išvesti iš kitų BK 259 ir 260 straipsniuose kaip alternatyvos nurodytų ir byloje neginčytinai įrodytų veikų. Todėl šiuo atveju iš neteisėto narkotinių medžiagų laikymo veikos negalima išvesti ir preziuruoti įgijimo veikos, o nesant kitų įrodymų, patvirtinančių kaltinamųjų parodymus, įgijimo veika šalintina iš kaltinimo.“⁴³

⁴¹ Teismų praktikos nusikalstamų veikų, susijusių su neteisėtu disponavimu narkotinėmis, psichotropinėmis medžiagomis ar pirmos kategorijos šių medžiagų pirmtakais (prekursoriais) (BK 259–261, 263–264, 266 straipsniai), apžvalga // Teismų praktika, 2013, Nr. 40; Kasacinė nutartis baudžiamajoje byloje Nr. 2K-P-218/2009.

⁴² *Gutauskas A.* Nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, kvalifikavimo ypatumai teismų praktikoje // *Jurisprudencija*, 2013, Nr. 20(2).

⁴³ Vilniaus miesto apylinkės teismo 2018 m. liepos 24 d. nuosprendis baudžiamajoje byloje Nr. 1-1659-988/2018.

Analogiškų pavyzdžių, kai teismui tenka tikslinti kaltinimą iš jo šalinant ne tik įgijimo, bet ir kitus įvairius požymius, galima rasti gana daug⁴⁴. Tokiais atvejais gali susidaryti įspūdis, kad prokurorai siekia nuteisti kaltininkus už visas jiems inkriminuojamas alternatyvias veikas, dėl ko pateikia būtent tokius „išsamius“ kaltinimus. Tačiau vis dėlto toks įspūdis greičiausiai klaidingas, nes autoriui dar neteko matyti apeliacinio (ar kasacinio) skundo, kuriame būtų kvestionuojamas toks kaltinimo patikslinimas. Vadinasi, galima daryti pakankamai pagrįstą išvadą, kad prokurorai su tokiais kaltinimų tikslinimais sutinka, tačiau kartu kyla abejonių dėl analogiškų prokurorų veiksmų naujai teisme gaunamose bylose su tokiais pačiais kaltinimais. Tai reiškia, kad prokuratūra visiškai ignoruoja teismo nuosprendyje išdėstytas pastabas ir sąmoningai pasirenka tokį patį elgesio modelį arba neskaito priimtų ir įsiteisėjusių teismo nuosprendžių. Bet kokių atveju abi prokuratūros pozicijos gali kelti abejonių prokurorų veiksmų logiškumu ir pagrįstumu.

V. BK 259 IR 260 STRAIPSNIUOSE NUSTATYTO REGULIAVIMO, SUSIJUSIO SU NETEISĖTU DISPONAVIDUMU KONKREČIU NARKOTINIŲ IR PSICHOTROPINIŲ MEDŽIAGŲ KIEKIU, TOBULINIMO GALIMYBĖS

Minėta, kad BK 269 straipsnio 2 dalyje skiriami trys – nedidelis, didelis ir labai didelis – narkotinių ar psichotropinių medžiagų kiekiai, kurie nustatomi remiantis Rekomendacijomis. Nors Rekomendacijose neminimas „vidutinis“ medžiagų kiekis, tačiau analizuojant nusikalstamas veikas, numatytas BK 259–260, 263 ir 266 straipsniuose, darytina išvada, kad Rekomendacijos reglamentuoja keturias narkotinių ir psichotropinių medžiagų kiekio rūšis: nedidelį kiekį, didelį kiekį, labai didelį kiekį ir „vidutinį“ kiekį. „Vidutinio“ kiekio terminas tiek baudžiamajame įstatyme, tiek teismų praktikoje neformaliai egzistuoja – tai yra kiekis, viršijantis nedidelį kiekį ir nesiekiantis didelio kiekio.

BK 260 straipsnyje atsakomybė diferencijuojama priklausomai nuo nusikalstamos veikos dalyko – narkotinių ar psichotropinių medžiagų –

⁴⁴ Vilniaus miesto apylinkės teismo 2018 m. liepos 2 d. nuosprendis baudžiamojame byloje Nr. 1-1174-988/2018; Vilniaus miesto apylinkės teismo 2018 m. liepos 17 d. nuosprendis baudžiamojame byloje Nr. 1-2414-988/2018; Vilniaus miesto apylinkės teismo 2018 m. rugsėjo 3 d. nuosprendis baudžiamojame byloje Nr. 1-2362-988/2018 ir kt.

kiekio. Jeigu kaltininkas turi tikslą narkotinę medžiagą platinti ir disponuoja nedideliu ar vidutiniu medžiagos kiekiu, jis traukiamas baudžiamojon atsakomybėn pagal BK 260 straipsnio 1 dalį (sankcija nuo 2 iki 8 metų laisvės atėmimo). Jeigu kaltininkas turi tikslą narkotinę medžiagą platinti ir disponuoja dideliu medžiagos kiekiu, jis traukiamas baudžiamojon atsakomybėn pagal BK 260 straipsnio 2 dalį (sankcija nuo 8 iki 10 metų laisvės atėmimo). Tuo tarpu BK 260 straipsnio 3 dalyje numatyta baudžiamoji atsakomybė už disponavimą labai dideliu narkotinių medžiagų kiekiu, nepriklausomai nuo tikslo.

BK 259 straipsnyje atsakomybė taip pat diferencijuojama priklausomai nuo nusikalstamos veikos dalyko – narkotinių ar psichotropinių medžiagų – kiekio. Jeigu kaltininkas neturi tikslo narkotinės medžiagos platinti ir disponuoja nedideliu medžiagos kiekiu, jis traukiamas baudžiamojon atsakomybėn pagal BK 259 straipsnio 2 dalį (baudžiamasis nusižengimas). Tačiau jeigu kaltininkas disponuoja vidutiniu ir dideliu medžiagos kiekiu, jis baudžiamas pagal BK 259 straipsnio 1 dalį.

Toks teisinis reguliavimas reiškia, kad, kaltininkui turint tikslą narkotinę medžiagą platinti, disponavimas vidutiniu ar dideliu narkotinės medžiagos kiekiu laikomi skirtingomis nusikalstamomis veikomis (BK 260 straipsnio 1 ir 2 dalys). Nors abi veikos laikytinos sunkiais nusikaltimais, tačiau sankcijos už jų padarymą iš esmės skiriasi (minimali bausmė 2 arba 8 metai laisvės atėmimo). O nustatant sankcijas už neteisėtą disponavimą narkotinėmis medžiagomis neturint tikslo platinti, baudžiamoji atsakomybė diferencijuojama tik pagal nedidelį ir vidutinį bei didelį medžiagų kiekius. Taigi įstatymo leidėjas disponavimą dideliu narkotinės medžiagos kiekiu turint tikslą ją platinti laiko pavojingesne veika nei disponavimą vidutiniu narkotinės medžiagos kiekiu, taip pat turint tikslą ją platinti. O disponavimą dideliu narkotinės medžiagos kiekiu neturint tikslo jos platinti nelaiko pavojingesne veika nei disponavimą vidutiniu narkotinės medžiagos kiekiu, taip pat neturint tikslo jos platinti. Kitaip tariant, pagal baudžiamąjį įstatymą vienodo pavojingumo nusikaltimais pripažįstamas neteisėtas disponavimas vidutiniu ir dideliu narkotinės medžiagos kiekiu, neturint tikslo jų platinti.

Toks teisinis reguliavimas autoriui kelia abejonių dėl toliau nurodomų priežasčių. Pirma, įstatymų leidėjui sankcijų prasme darant reikšmingą skirtumą tarp vidutinio ir didelio kiekio narkotinių medžiagų platinimo, sudėtinga pateisinti pasirinkimą laikyti tokia pat nusikalstama veika vidutinio ir didelio narkotinių medžiagų kiekio laikymą be tokio tikslo. Antra, įstatymo leidėjui trūksta nuoseklumo, nes

BK 259 straipsnyje išskiriama atsakomybė už disponavimą nedideliu kiekiu narkotinių medžiagų. Trečia, medžiagų kiekių skirtumai pagal Rekomendacijas, lyginant nežymiai viršijantį nedidelį medžiagos kiekį su kiekiu, kuris yra netoli labai didelio kiekio ribos, narkotinės medžiagos kiekis gali reikšmingai skirtis, todėl laikyti, kad asmuo abiem atvejais padarė tokio pat pavojingumo nusikalstamą veiką, negalima. Autoriaus nuomone, tokiu atveju nusikalstamų veikų pavojingumas skirsis dėl disponuojamos narkotinės medžiagos kiekio didelio skirtumo, todėl tikslinga įstatyme nustatyti ir taikyti skirtingas bausmes. Šiuo atveju, išlaikant įstatymo nuoseklumą, BK 259 straipsnyje numatytos nusikalstamos veikos nebūtinai turėtų skirtis pagal kategorijas, t. y. naujai nustatyta BK 259 straipsnio 1(2) dalis gali būti nesunkus nusikaltimas, kaip ir BK 259 straipsnio 1 dalis, nustatant, pavyzdžiui, tik laisvės atėmimo bausmę iki 3 metų.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Narkotinių ar psichotropinių medžiagų pėdsakai negali būti laikomi pakankamu pagrindu baudžiamajai atsakomybei kilti. Visais atvejais turi būti nustatytas konkretus draudžiamos medžiagos kiekis.

2. Susiformavusi teismų praktika skiriant bausmes pagal BK 199 straipsnio 4 dalį už nedidelio ar vidutinio kiekio narkotinių ar psichotropinių medžiagų kontrabandą iškreipia BK 54 straipsnio 3 dalies paskirtį, nes ši norma taikoma ne išskirtiniais, o itin dažnais atvejais. Todėl siūlytina keisti šiuo metu galiojantį teisinį reguliavimą ir už minėtas nusikalstamas veikas taikyti tik BK 259 straipsnį. BK 199 straipsnyje turėtų būti palikta baudžiamoji atsakomybė tik už didelio ar labai didelio kiekio narkotinių ar psichotropinių medžiagų kontrabandą.

3. Siūlytina BK 259 straipsnyje nustatyti baudžiamąją atsakomybę už disponavimą dideliu kiekiu narkotinių ar psichotropinių medžiagų, neturint tikslo jų platinti:

259 straipsnio 1(2) dalis:

„Tas, kas neteisėtai gamino, perdirbo, igijo, laikė, gabeno ar siuntė didelį kiekį narkotinių ar psichotropinių medžiagų neturėdamas tikslo jų parduoti ar kitaip platinti, baudžiamas laisvės atėmimu iki trejų metų.“

LITERATŪRA

I. Teisės aktai

1. 2019 m. sausio 15 d. Baudžiamojo kodekso 199 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas Nr. XIIIIP-3166. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/453e8a60188e11e9bd28d9a28a9e9ad9>>.
2. 2019 m. sausio 15 d. aiškinamasis raštas dėl Baudžiamojo kodekso 199 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIIIIP-3166. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/5d21ce30188e11e9bd28d9a28a9e9ad9?jfwid=-lgjtzdc4d>>.
3. Estijos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Prieiga per internetą: <<https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>>.
4. Latvijos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Prieiga per internetą: <<https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>>.
5. Suomijos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 50 skyriaus 1 dalis. Prieiga per internetą: <<https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>>.
6. Šveicarijos Federacinės Respublikos narkotinių ir psichotropinių medžiagų 1951 m. spalio 3 d. (su 2018 m. sausio 1 d. pakeitimais) federalinis įstatymas, 19–21 straipsniai. Prieiga per internetą: <<https://www.admin.ch/opc/en/classified-compilation/19981989/201801010000/812.121.pdf>>.
7. Vokietijos narkotinių medžiagų įstatymas. Prieiga per internetą: <http://www.gesetze-im-internet.de/btmg_1981/BJNR106810981.html#BJNR106810981BJNG000601308>.

II. Specialioji literatūra

8. *Abramavičius A. ir kt.* Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (99–212 straipsniai). Vilnius: Registrų centras, 2009.
9. *Abramavičius A. ir kt.* Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (213–330 straipsniai). Vilnius: Registrų centras, 2010.
10. *Bereikienė D. ir kt.* Lietuvos baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Antroji knyga. Vilnius: Registrų centras, 2017.
11. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Prieiga per internetą: <<http://lkiis.lki.lt/dabartinis>>.
12. *Bikelis S.* Ar narkotikų kontrabanda – nusikaltimas verslo tvarkai? Komentaras. Prieiga per internetą: <<https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/komentarai/skirmantas-bikelis-ar-narkotiku-kontrabanda-nusikaltimas-verslo-tvarkai-500-1088864>>.
13. *Gruodytė E.* Narkotikai ir baudžiamoji atsakomybė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004.
14. *Gutauskas A.* Nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, kvalifikavimo ypatumai teismų praktikoje // Jurisprudencija, 2013, Nr. 20(2).

15. *Lankauskas M.* Jungtinių Tautų narkotikų kontrolės mechanizmas ir naujausios narkotikų politikos tendencijos dėl disponavimo narkotikais savo reikmėms pasaulyje bei Lietuvoje. Mokslo studija. Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2017.
16. *Latauskienė E.* Narkotinių medžiagų ir su jomis susijusių nusikaltimų tyrimo tarpukario Lietuvoje bendroji charakteristika // *Jurisprudencija*, 2000, Nr. 18(10).
17. *Pečkaitis J. S.* Neteisėtų veiksmų, susijusių su narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis, baudžiamasis teisinis vertinimas pagal 2000 m. baudžiamąjį kodeksą // *Jurisprudencija*, 2003, Nr. 45(37).
18. *Pranka D.* Nusikalstamos veikos ir civilinės teisės pažeidimo atribojimo koncepcija Lietuvos baudžiamojoje teisėje. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012.
19. *Pranka D.* Nusikalstamos veikos ir administracinio teisės pažeidimo atribojimo problemos: teisės pažeidimai, susiję su disponavimu narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis // *Jurisprudencija*, 2013, Nr. 20(4), p. 1510–1523.

III. Teismų praktika

20. Teismų praktikos nusikalstamų veikų, susijusių su neteisėtu disponavimu narkotinėmis, psichotropinėmis medžiagomis ar pirmos kategorijos šių medžiagų pirmtakais (prekursoriais) (BK 259–261, 263–264, 266 straipsniai), apžvalga // *Teismų praktika*, Nr. 40, 2013.
21. Vilniaus miesto apylinkės teismo baudžiamoji byla Nr. 1-2362-988/2018.
22. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2018 m. rugsėjo 3 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2362-988/2018.
23. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2018 m. liepos 24 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1659-988/2018.
24. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2018 m. liepos 2 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1174-988/2018.
25. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2018 m. liepos 17 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2414-988/2018.
26. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2018 m. rugsėjo 3 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2362-988/2018.
27. Kauno apygardos teismo 2018 m. spalio 15 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-347-634/2018.
28. Klaipėdos apygardos teismo 2018 m. spalio 19 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-113-380/2018.
29. Klaipėdos apygardos teismo 2018 m. gruodžio 5 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-128-557/2018.
30. Šiaulių apygardos teismo 2018 m. spalio 29 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-83-354/2018.
31. Vilniaus apygardos teismo 2017 m. gruodžio 20 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-357-1020/2017.
32. Kauno apygardos teismo 2017 m. lapkričio 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-330-175/2017.
33. Kauno apygardos teismo 2017 m. lapkričio 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-337-530/2017.

34. Vilniaus apygardos teismo 2017 m. lapkričio 17 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-345-211/2017.
35. Kauno apygardos teismo 2018 m. vasario 12 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-154-327/2018.
36. Vilniaus apygardos teismo 2017 m. gruodžio 4 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-326-315/2017.
37. Vilniaus apygardos teismo 2018 m. lapkričio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-687-468/2018.
38. Vilniaus apygardos teismo 2018 m. vasario 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-115-1020/2018.
39. Vilniaus apygardos teismo 2018 m. spalio 24 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-278-898/2018.
40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. vasario 27 d. nutartis Nr. 2P-144/2019.
41. Vokietijos Hamo apygardos teismo 2009 m. kovo 17 d. sprendimas baudžiamojoje byloje Nr. 2009:0317.3SS15.09.00. Prieiga per internetą: https://www.justiz.nrw.de/nrwe/olgs/hamm/j2009/3_Ss_15_09beschluss20090317.html.
42. Vokietijos Oldenburgo teismo 2008 m. birželio 4 d. sprendimas baudžiamojoje byloje Nr. 16 Ns 68/08. Prieiga per internetą: <http://www.rechtsprechung.niedersachsen.de/jportal/portal/page/bsndprod.psm?doc.id=KORE227082008&st=null&showdoccase=1>.
43. Vokietijos Hamo apygardos teismo 2015 m. birželio 16 d. sprendimas baudžiamojoje byloje Nr. OLGHAM:2015:0616.2RVS30.15.00. Prieiga per internetą: https://www.justiz.nrw.de/nrwe/olgs/hamm/j2015/2_RVs_30_15_Beschluss_20150616.html.

IV. Kiti šaltiniai

44. Europos narkotikų ir priklausomybių stebėsenos centras. Bausmės Europos Sąjungoje už prekybą narkotikais. Ataskaita, 2017. Prieiga per internetą: http://www.emcdda.europa.eu/publications/technical-reports/trafficking-penalties_en.

CRIMINAL LIABILITY FOR ILLEGAL DISPOSAL OF NARCOTIC AND PSYCHOTROPIC SUBSTANCE - PROBLEMS IN COURT PRACTICE AND LACK OF REGULATION

Summary

In spite of researches made before in illegal disposal of narcotic and psychotropic substance, having in mind a huge number of criminal cases and the problems with it, also valuating the specificity field (lack of regulation) of Criminal Code of the Republic of Lithuania (Criminal Code), author submit this topic actual and necessity of new look.

In this research the author identifies and analyzes the problems of current criminal law regulation, connected with illegal disposal of narcotic and psychotropic substance (Article 259-250 of Criminal Code), also problems with court practice and make suggestions about improving the regulation and court decisions.

The next chapter assesses the problems in court practice of determining the quantity of the matter of crime, connected with illegal disposal of narcotic and psychotropic substance. Author gives an example – the trace of narcotic and psychotropic substance and assesses the possibility of criminal liability in this way.

One of the main objects in the research is the punishments for small amount of smuggling of narcotic and psychotropic substance – there are overviewed large number of criminal cases. As a result of such an analysis, author make conclusion that courts almost in all cases imposes exclusively soft penalties for smuggling of small amount of narcotic and psychotropic substance. Such situation is not appropriate to current law regulation, because exclusively soft penalties are only exception, but not a rule. Courts turned in this way because of changed criminal law regulation. So author proposes specific amendments of this regulations, specially concerned with the smuggling of small amount of narcotic and psychotropic substance.

The article also analyzes legal regulation and court decisions in the field illegal disposal of narcotic and psychotropic substance of foreign countries. Author notes that Lithuania, at the context of biggest part of Europe, is the one of the leader according imposed punishments for illegal

disposal of narcotics and according punishments established in Criminal Code. Comparing Lithuania to other Europe countries, we can notice that in Lithuania the possibility of judge freedom to choose alternative punishment (not imprisonment) is very limited. Finally, author gives some negative examples from the practice of law enforcement institutions and produces some amendments of Criminal Code, which should help to reduce such problems.